

VILÁGVÁLSÁG
ÉS
TECHNOKRÁCIA

ÍRTA

NEMCSEK JÓZSEF

FŐVÁROSI KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Minden jog fenntartva.

Bevezetés.

Ma jelszó a technokrácia. Beszélnek róla, érvelnek mellette vagy ellene; egy dolog bizonyos: nem olyan jelszó a technokrácia, mint ama sok elfakult, elfeledett jelszó, amelyet csak az érdek, a milió vagy a röpké korszellem éltetett. A technokrácia gondolatvilága még akkor is kincse fog maradni a művelődéstörténetnek, nemzetgazdaságtannak és filozófiának, ha a mai technokraták konkrét programpontjai nem is kerülnének kivételre.

Annyi szellemi munka, alaposság és humanizmus halmozódott fel ebben a tudományos irányzatban és mozgalomban, hogy illik arról annak is tudomást venni, aki még teljes biztonságban él a „fékevesztett gép”-től a patriarkális Európában. Ne feledjük azonban, hogy ha a holnap Középeurópája még soká nem is lesz a ma Amerikájává, egy gazdasági örvény, amely felé Amerika halad, sokkal közelebről fogja a világot érinteni, mint az orosz kataklyzma. Az amerikai technokraták azonban meg akarják előzni ezt a fenye-

gető örvényt és a munkanélküliség és robot világot — a magántulajdon elvének fenntartása mellett, tudományos alapokon — a boldogság világává akarják varázsolni. Egy a lelki kultúrájának élő, anyagilag megalapozott emberiség az ideáljuk és így helyénvaló, hogy megvizsgáljuk, megismerjük napjainknak lelki és anyagi kultúráját is főbb vonásaiban. Mindnyájan már előre tudjuk, hogy az e kérdéssel behatóan foglalkozott kutatók csak a tartozás-rovat túlterheléséről számolhatnak be, mégis hasznosnak találjuk napjaink kulturális és gazdasági krízisét futólag elemezni, miután így a technokráciának az étellel való számos érintkezési pontja válik világosabbá.

I. Az emberi kultúra és civilizáció válsága.

Az emberi kultúrának és civilizációnak szabatos meghatározása nem könnyű feladat; a két fogalomnak egymástól való elhatárolása pedig nem egy kultúrfilozófusnak és kultúrtörténésznek volt igyekezete. Egy ismert szociológusunk a kultúra főtartalmát a „technikai felfedezések elért sikereiben”, a civilizációt pedig „az egyénnek önmaga felett elért uralmában” látja.*) Mint látni fogjuk, meg-

*) „A társadalom” 397 old. Műveltség könyvtára,

határozása egyáltalán nem szerencsés és főleg ha a ma kultúrájára és civilizációjára fordítjuk figyelmünket, úgy az előbbit inkább lelki értékekkel hozhatjuk kapcsolatba, az utóbbit pedig inkább annak anyagi, külvilági előfeltételeivel.

Hasznossági elv és kultúra.

Ily értelemben, és teljesen ellentétesen, a fentebbi meghatározással, írja újabban Prof. Kurt Moreck: „ . . . a modern gazdasági politika ellensége a kultúrának, mert az emberi szellemnek tisztára anyagiasságos tevékenységét helyezi előtérbe és a kultúra idealisztikus oldalával nem törődik. A gazdasági élet, mely tehát egyrészt anyagi alapja a szellemi tényezők kultúrértékké való kifejlődésének, magában rejti egyben azokat a veszélyeket is, melyek a fejlődést fenyegetik. A gazdasági élet *a tömeg mechanizációját* és megszervezését követeli meg és segíti elő, elnyomja a személyiséget, és annak belső kifejlését. A kultúra viszont a személyiségen és annak alkotó impulzusán nyugszik és ez viszi előre, míg annak uniformizáló tendenciája következtében a személyiséget elnyomja és eképpen ellenségévé válik minden kultúrának. *Ha az ember célját a gazdasági élet legjövődelmzőbb kiépítése alkotja, úgy a civilizációnak*

legmagasabb fokára is eljuthat, de a kultúra magasztos alkotásainak munkatársává csak akkor válik, ha felülemelkedik az anyagiás létfenntartás határain, ha egyedisége által túteszi magát a tömegben („Korunk erkölcsi”. 81. old., Orbis.)

Civilizáció, kultúra — két nemtő, mely végigkíséri az Embert, a *genus humanum*-ot, ködbevesző ősiségéből egészen a jövő Új Jeruzsáleméig. Rafael, ki Tóbiást kalandos útjain vezeti a boldogság felé.

A Kelet kultúrájáról.

A civilizáció a kultúra külső képe, talán köntöse. S bizony a külső itt sem fedí mindig a belsőt. Ismerünk népeket, melyek a civilizáció alacsony fokán állanak és mégis kulturált népek.

Az átlaghindu vajmi keveset élvez a civilizált világ áldásaiból s mégis erkölcsi érzéke szokatlanul fejlett. Próbálta volna meg nálunk valaki Gandhi nemes harcmódjait propagálni ... A brahman Sannyasin tavasszal lehetőleg nem indul útnak az erdőben, mert ilyenkor sok életcsirát és életet semmisíthet meg akaratlanul. A Kelet előtt szent az élet — bár értékét a reinkarnáció és evolúció tanának világánál egyáltalán nem becsüli túl és bármikor elkészült a halálra. A

karma, a reinkarnáció és sokszor az evolúció tanát a legegyszerűbb Brahmin is ismeri és szerinte él is.

Chínában vannak vidékek, hol a nép ezer év előtti civilizáció primitívségében él. Ideáljuk azonban Konfutse-nek egyik főszabálya (a három közül): Tsin min. Ezek speciális szavak helyértékkel egybekötve, és azt jelentik a keleti képdús nyelvezetben, hogy „legyen benned oly szeretet embertársaid iránt, mint amilyen az egy tövön fakadt két liliumszál közt fennáll”.

Ily népek a nyugati civilizáció szempontjából igen elmaradottaknak nevezhetők, bár kultúrájuk le nem tagadható.

A Nyugat kultúrájáról.

Ezzel szemben a Nyugaton és Amerikában — ami az átlagembert illeti — a civilizáció minden máza dacára, az igazi lelki kulturáltság hiányosnak nevezhető. Legalább is akkor, ha a külső civilizáció és a belső kulturáltság közt arányosságot kívánunk meg . . . Nem véletlen, hogy a banditizmus ott érte el legszédítőbb mérvét, ahol majdnem minden harmadik emberre jut egy Ford-kocsi.

Valóban szomorú egy átlagamerikai élete még a mai európai ember nézőpontjából is. Keményen, kíméletlenül dolgoztatják meg, s

ha ezért magas névértékű fizetést is kap, az élet igen drága. A középosztálynak — már t. i. az amerikai jobb középosztálynak — nem jut szolgálóra s a nehéz napi munka után a családfőre bizony még az otthoni munka vár. Egy limonádé moxidarab a nap eseménye, utána szesz és tánc. Némi változatosságot hoz az életbe a banditák egy-egy különösen merész hőstette vagy a helyi futballcsapatnak a pályaudvarra való kikísérése ... A család szomorú krízisét az erkölcsében is szabaddá vált Amerikában jól ismerjük az „Exfeleség” című regényből (U. Parrott). *Amor*-nak rózsalugasok helyett jazz-termek és oldaluccákban leállított, lefüggönyözött autók tömegei közt kell settenkednie. De hiába teszi, csak blazírtságot és állati érzékiséget talál jóformán mindenütt.

Pedig Amerikában az egy emberre jutó energiateljesítmény, a kephalia — amit a civilizáció mértékének tarthatunk — 0.511, míg az indusok és kínaiak kephalia-ja csak 0.0003!

A „Boche” kulturálatlan civilizációja.

Annak igazolására, hogy a kulturáltságot magas civilizáció dacára is kétségbevonják, például szolgálhat a háborús pszichózis, mikor is az uszító Northcliffe sajtó nap-nap

után hirdette, hogy a németek civilizációja európai ugyan, kultúrájuk azonban állati, barbár. Pedig ha a történelem egyszer keresni fogja a civilizációk és kultúrák vonalának eltéréseit, ép Angliában fog egy ijesztő képet megörökíthetni.

A sötét folt.

A manchesterizmusra, a vállalkozás szabadságának elvére gondolunk, amellyel 1830-1870 közt az emberi rabszolgatartásnak hihetetlen borzalmaait igazolták. Ezekről egyelőre példának csak azt említjük meg, hogy valóságos gyermekkereskedelem folyt Angliában — fehér gyermekekkel —, akik 6-8 éves koruk dacára (!) csak ágyban fekuhettek vagy a gépek mellett ülhettek. Az egyik turnus átadta a még meleg vackokat a másik turnus félholtan visszatért tagjainak. Milyen lelki berendezkedettség kellett ahhoz, hogy ily állapotokat évekig, sőt évtizedekig fenn lehetett tartani?

A kultúra megnyilatkozási formái.

Mielőtt tovább haladnánk, célszerű lesz a nagy német szociológus, *Werner Sombart*-nak nomenklatúrájával megismerkedni. Ő a „Kultúra és Technika” című előadásában elvi ok-

ból lemond arról, hogy a kultúráról defini-
ciót adjon és a kultúra megismerését a *kul-
túrjavak* megismerésén keresztül tartja el-
érhetőnek. A civilizáció szót kerüli és *anyagi
kultúráról* beszél; tulajdonképpeni kultúr-
cselekedetnek azonban csak ideális kultúr-
tulajdonok teremtését szabad nevezni. *Intéz-
ményes, institutionális kultúra* az egyház, az
állam, a társadalmi és gazdasági rend kiala-
kítása és megőrzése. A *szellemi vagy imma-
teriális kultúra* a szellemi, tudományos meg-
ismerésben, művészi irányzatokban és alko-
tásokban, világnézeti bélyeget hordó beren-
dezkedésekben nyilvánul meg. Ez utóbbi két
kategória az *objektív kultúra* gyűjtőfogalma
alá vonható, míg az *individuális kultúra* az
élő egyénben jut kifejezésre és azzal együtt
el is tűnik.

Azt mindenesetre el kell ismerni, hogy a
civilizáció és kultúra közt mindenkor leg-
alább egy bizonyos szélső arányosságnak kell
léteznie. Nem képzelhető el egy bizonyos
fokú civilizáció egy bizonyos meghatároz-
ható, körülírható kultúra nélkül és ha ez a
minimális kultúramennyiség az idők folytán
valahol lecsökken, ez feltétlenül magával
fogja rántani az illető civilizációt is. A kul-
túra és civilizáció közt csak egy bizonyos
megengedhető szélső feszültségi állapot lehet,
ha azután a feszültség tovább nő, úgy szik-

ra pattan, mely gyújt... A rombolás erőinek ez az útja.

Ezzel a kultúrtörténetnek és kultúrfilozófiának egy alapvető törvényére mutattunk rá és egy lehetőségre, amellyel ezen szétfolyónak látszó tudományok a pos. tudományok körébe vonhatók.

Korunk kultúrfilozófiai megbirálásánál mindig szem előtt kell tartanunk, hogy elszigetelt kultúra, civilizáció ma már nincs. Ezek a legélénkebb kölcsönhatásban átcsapnak a politikai határokon és minden kultúrelszigeteltségre törekvő kísérlet csak nagy veszteséggel és végül is kudarccal jár.

Ma az emberi civilizáció vagy kultúra nem pusztulhat el valamilyen kataklizma vagy háború által, ez csak az emberi nem tökéletes kiveszése vagy évszázados lassú degenerációja folytán történhetne meg.

Ma csak arról lehet szó, hogy valamely kultúrnép momentán mennyiben maradt el az *átlagos* európai kultúrnívótól, vagy mennyiben előzte meg azt. Természetesen ily összehasonlításoknál nem cm. vagy km. a mértékegység. Inkább minőséggel és intenzitással, mint mennyiséggel és extenzitással kell mérnünk.

A kultúra célja és a technokrácia.

Felmerül a kérdés, *öncél-e* a kultúra és a civilizáció? Mindkettő az Ember-ért van. Ennek a különös földi Állat-Isten-félének röggös, de felfelé ívelő ösvényét képezi.

A cél egyszerű. Minél több egyednek minél nagyobb boldogságot, testi és lelki, szellemi és anyagi szabadságot lehetővé tenni.

Nyilvánvaló, hogy csak a munka vihet a célhoz, hisz anyagi világban élünk. „Arcodnak verejtékével!” Ennek a munkának azonban kollektívnek, rendezettnek, racionálisnak kell lennie és ezt akarják az *amerikai mérnök és közgazdász technokraták* most megtenni.

Eddig a termelő, a munkaadó racionalizált profitéhségből, *most maga az Ember akar racionalizálni*. A maga munkáját. Ebben van a technokráciának igazi és óriási jelentősége, ha eszményeit talán a jövő generáció fogja is csak megvalósíthatni.

A technokraták szerint pl. Amerikában napi kétórás munka heti négy napon át elég volna egy ideális gazdasági élet fenntartására. Persze ez alatt annyit keresne minden kenyérkeső, hogy családját igazi kultúrnívón eltarthatná ... Világos, az egész kontinens-

nek egészen új gazdasági alapokra kellene át-helyezkednie, a magántulajdon elvének megtartása mellett.

A legkomolyabb oldalakról hangoztatott ilyen óriás jelentőségű reformtörekvések hallatára önként felmerül a kérdés, hogy hogyan is állunk ma kultúránk és civilizációnk vég-célja szempontjából.

A ma kórképe.

S ha megtekintjük kultúránk és civilizációnk mérlegét, amint azt elsőrendű szakírók élénk tárják, aggasztó képet nyerünk.

A nemzeti vagyonok és nemzeti jövedelmek lemorzsolódtak és nem egy országban olymértvű lett a szegénység, hogy nemsokára már a bocskorviselés következik be. De még Amerikában is olymértvű a gazdasági élet le-romlása, hogy Rooseveltnél 14 millió munkanélküli várja a foglalkoztatás csodáját. A gazdasági világkrízisek természetrajzát eddig aránylag egészen jól kiismerték; a legutóbbi világkrízis azonban teljesen elüt az eddigiektől. Úgy oka, tartama, lefolyása és gyógyulási folyamata szempontjából.

Kétségtelen, hogy itt már maga a civilizáció nívója van veszélyben, az eddigi élet-standard, de erről többet a következő fejezetben.

És a lelki kultúra? Itt a válság nem kisebb fokával találkozunk, hisz ez jó ideje megelőzi már dekadenciájával a gazdasági válságot. Dante tollára volna tulajdonképpen szükség, ha megfesteni akarnók a lélektelenség mai tisztítóhelyét, a modern társadalmat. Megkíséreljük legalább főforrásaiban és jelenségeiben a lelki defláció sivárságát ismertetni.

A pénz igazol.

Megbecsülésben ma a tömeg- és az átlagember részéről csak az részesül, aki anyagi sikereket tud felmutatni, aki pénzt tud szerezni. A tisztességes beamter törpe fizetésével, a szerény tudós vagy tam-tam dobbal nem dolgozó író, komoly szakember ma nem „valör”, hanem bohócati figura számába megy. A paragrafussal nem közvetlenül ütköző pénzszerzés, kijárás, kartelszerű zsákmánylás stb. stb., ma a sikerrel talál igazolást. Amerikai méretű korrupciók a kontinensen sem ismeretlenek. A *börtöncelláknak* soha oly *előkelő lakói* nem voltak, mint az utolsó öt évben. Nagy városok polgármesterei (Berlin, New-York stb.) egymásután kerülnek vizsgálat alá, épúgy, mint miniszterek stb. S önkénytelenül felmerül a gondolat, mennyi lehet ezekután az olyan visszaélés, ami nem derül ki és mennyi, amit eltussoltak? Származás,

hivatal, köztekintély ma már, úgylátszik, elvesztette feltétlenül immunizáló befolyását a tisztesség megóvása szempontjából és az emberek ma sokat kockáztatnak a tisztességtelen haszon fejében. De hisz bátran tehetik, — ha buknak, előkelő társaságba esnek, és a közvélemény átlaga bizonyára nem is ítéli el úgy őket, ahogy azt húsz év előtt tette volna. Ma már igen nagyot kell annak vétenie, akit a közvélemény ereje kényszerít visszavonulásra. Coolidge-ról — kiről tegnap még a puritánság szobrát mintázták, — tudjuk ma már, hogy szintén nem volt gáncs nélküli lovag ...

A pénz irányít.

„A történelem is igazolja, hogy a kapitalista szellem kialakulása óta a kultúra fejlődését teljesen a pénz irányítja.” „... és így *a pénz a kapitalista szellemnek kedvező értelemben befolyásolja a kultúrát.* Szerepét egyre jobban érezzük korunk tudományában, művészetében és filozófiájában, sőt az élet minden apró megnyilvánulásában, a legfeltűnőbbben pedig abban a *durva hasznossági elvben* nyilatkozik meg, mely lassankint megöli bennünk a lét csodáival és titkaival szemben érzett mély emberi áhítatot. Minden jelenség értékmérője a haszon lett.” (Prof. Kurt Moreck „Korunk erkölcei”, 48. old.).

Amerika vezet.

Amerikának a világháború utáni anyagi és szellemi (?) befolyása. A világháborút Amerika pénze és katonai ereje döntötte el. Nemcsak Németországot törte meg, de legigázta pénzügyi téren saját győztes társait is. Ő volt az egyedüli, a kifejezett győztes. Mámorát, *atavisztikus negroid kedélykábulatát* átvette a győztes és legyőzött Európa is, melyben a lélek a háború borzalmai után dermedten aludt. Az ájulatban fekvő Európára feküdt rá valóságos succubusként az amerikai gép és profitvilág sivár álkultúrája. Amerika vitte ugyanis gépi kultúrában a legtöbbre, miközben azonban intellektuális és szellemi téren visszamaradt.

Anyagias világnézet.

A gépi berendezkedések szuggesztíója, a gépek kiszolgálásának többé-kevésbé még robotszerű módja és az anyagi, mondhatni *mechanikai világnézet* (itt látszik a gépi kultúra szuggesztív ereje) nyomasztólag hat a lelki életre, mely elzibbad és az individuális kultúra nivójára is visszahat.

Üzletszerű sport.

Ide tartozik jórészt a rekordhajhászó és túlértékelt sportélet is. Bizonyára nyeresége

kultúránknak, hogy a test kultúráját, az egészség, erő és ügyesség ápolását arra a fokra iparkodik visszaállítani, amelyen az 2000 évnél is régebben a görögöknél volt. Bizonyára nyeresége a jövő generációnak az, hogy fiatal éveiben sporttal foglalkoztatja különben nehezen zabolázható energiáit, miközben ügyességre, önismeretre, lovagiasságra és az ellenfél megbecsülésének erényére tesz szert. Ezzel szemben azt látjuk, hogy a súlypont a vetélkedésen és a rekordok hajszolásában van. A megnagyobbodott ú. n. sportszív az eredménye sokszor az esztelen hajszának, vagy lábtörés, esetleg halálos knock out, rúgás vagy dobás. A görög világban harmonikus volt a test és lélek kiképzése és a sport sohasem öncél. A vállalkozás korán ráeszmélt a tömegnek primitív kedélyéletére és felelevenítette modernizálva az ókor cirkuszait. S ma ugyanolyan őrjöngéssel fogadja a tömeg (sokszor 30-50.000 ember) kedvenc csapatjának indiszpozíciós játékát, mint valamikor kimerült kedvenc gladiátorának fáradt védekezését. Hiába mondja Hoffmann Adolf győri vagógyári igazgató a „Műszaki munka értékelése” című kitűnő tanulmányában: „Csak arra kell vigyázni, hogy a nemes műkedvelő sport is, a business karmaiba ne kerüljön és professzionizmussá, cirkusszá ne fajuljon”.

Kétségtelen, hogy ma a társadalom nagy rétegét érdeklik a primitív sportintrikák és idejét a százféle csapat „túraeredményeinek” és a százféle rikordoknak figyelemmel kísérésére pazarolja. Pedig haszontalanabb munkát még emberi társadalom nem végzett, miközben komolyabb kulturlehetőségeket elmulaszt.

Nemcsak Spengler pesszimista . . .

Bizonyos, hogy a gép mindig újabb proletárhullámot, lekötöttséget és munkanélküiséget teremt, de épúgy „megsokszorozta a vagyonosok tőkegyűjtési ösztönét és a haszon új, eddig nem is sejtett lehetőségeit csillogtatta meg előttük”. (Prof. Moreck.) A haszonra való törekvés, a pénzszerzés egyedül domináló vágya azonban ma már minden osztályt áthat. A mai ember hivatásszerű munkájába nem visz bele metafizikai értelmet; működése a testiség világában merül ki, a lelkiek parlagon maradnak”. W. Rathenau már a háború alatt írt „Mechanik des Geistes” című munkájában írja, hogy ma a lelkiekben gazdag embert idiótának tartják, akit még a keresztrefeszítéssel sem tisztelnek meg mindig. Beszél még a *mefisztói szellemnek praktikus dialektikájáról*, amely előtt a tiszta lélek ma sehohsem talál menedéket.

Messze vezetne korunk oknyomozó kultúr-analízisét szolgáltatni, mi csak azt akarjuk igazolni, hogy az emberi kultúra válságos éveit éljük. Nem biztos, hogy zsákuccáról van szó, de a válság diagnózisa komoly akkor, ha pesszimista filozófusok (Spenglertől el is tekintve) ma ilyen apokalyptikus szavakat használnak, mint az alábbi két idézetben, melyekkel e fejezetet le is zárjuk:

„Meghódítottuk a világot, de elveszítettük az embert. Mit jelenthet tehát számunkra még a világ? Vagy talán még mindig azt hiszitek, hogy a technika fogásai a lényegesek és nem az ember? Látom már, hogy miképp nyomja el fokról-fokra az élőket az automata és az utolsó ember sírján ott látom a diadalmasan mosolygó Homonculust. Látom az égbenyúló hidromotorok kövér tetemét, melyet az Északi Sark gleccserteje és a föld magvának ásványfolyama táplál és fűrészt az etherben, látom az elektromos szárnyas táltosokat, amint esztelenül száguldanak az űrben. Igen, meghódítottuk a világot, de elvesztettük az embert.” (Isel.)

„Vajjon nem Isten-e a modern ember? Minden idők és távoli terek tudásának forrása feléje, a Mindenható felé folyik, a világ minden kincse, minden földrésze versenyt fut, hogy táplálja Őt, a világ minden kincse lábainál fekszik. Ő a Mindenható ... És még-

sem vált belőle Isten, csak bolond, gazember, állat vagy még annál is rosszabb.” (Prof. Moreck: Korunk erkölcsi 114. és 116. old.)

II. A gazdasági világválság.

Mint a gyermek az összetört játék előtt, úgy áll szepegeve az emberiség összeomlott gazdasági élete roncsain. Mert ne tévesszük össze, nem egy mélypont az, amelyen ma a világ gazdasági élet hosszabb-rövidebb ideig elnyomorog, hanem egy folytonos zuhanás, amelynek nem látjuk végét.

A munkanélküliek.

A munkanélküliek hallatlanul magas száma az államoknak és a még fizetőképes rétegeknek hatalmas megterhelését jelenti. Ahol pedig az állam nem segíti a tartósan és önhibájukon kívüli munkanélkülieket, ott az osztályharc veti előre árnyékát. A munkanélküliek száma nő, s ez a réteg lassan-lassan felémészti összes szegényes tartalékjait, amelyek ma még életben tartják. A társadalom jótékonyága a megszokás, a közöny és a fokozatos elszegényedés folytán a baj előrehaladtával csak csökkenő tendenciákat mutathat és elkerülhetetlennek látszik egy szerencsétlen rétegnek legmélyebb nyomorúsága és pusztu-

lása — ha valamilyen csoda, vagy állambölcsesség munkát nem teremt.

A félmillió német vándorlegény, az angol éhségmaszírozók és az amerikai „kongresszus-látogatók” igazolják, hogy a munkanélküliség ma világjelenség. Az Egyesült-Államok kb. 120 millió lakosából kb. 50 millió a kenyérkereső. S ma (1933 nyárelő) valójában csak kb. 36 millió talál kenyeret, a munkanélküliség tehát közel 30 százalékos. Igaz, ezek a statisztikák nem teljesen megbízhatók, miután pl. 1928-ban erős újságviták folytak arról, hogy 600 ezer, avagy 6 millió-e a munkanélküli. Máig azonban nyilván megtalálták már Amerikában is a munkanélküliek összeszámlálásának helyes módját, hisz ez a réteg okozza ma az államférfiak legnagyobb gondját.

Hogy állt elő a nagy munkanélküliség? A technokraták a gépek túltengésében látják a főokot. Ma már sok az olyan üzem, ahol hatalmas csarnokokban pár művezető intézi el azt a munkát gépek segítségével, amely munka előbb a munkások százait foglalkoztatta. E gondolatmenetre behatóbban még visszatérünk a következő pontban, de nyilvánvaló, hogy a technokraták itt túlzásba estek. Nem lehet a nagy munkanélküliség közgazdasági okát eltagadni.

Védővámok.

Egy államnak gazdasági életét két fő megjelenési formában képzelhetjük el. Vagy a szabad verseny alapján áll, vagy államilag korlátolt (étatizmus). A két véglet közt a fokozatok gazdag árnyalata mutatkozik. A legfontosabb alkalmazása az étatizmusnak a külkereskedelem területén található, ahol megjelenési formáját *védvamos rendszernek* hívjuk.

A német Guido v. List-é a nagy érdem, hogy a szabad kereskedelemnek, szabad versenynek (manchesterizmus, Cobden, Bright gyáros, Smith Ádám közgazdász filozófus) nagy hátrányait, illetve veszélyeit (*kozmpolitizmus, materializmus és gazdasági individualizmus*) felismerte.

Jeles magyar közgazdászunk, Heller Farkas professzor már jóval a háború előtt írta: „ . . . jóslás mellőzésével egyet határozottsággal megállapíthatunk, és ez az, hogy minden téren az egyideig örök üdvözítőnek tartott gazdasági szabadság korlátozása felé haladunk”. (A Társadalom, 692. old.)

A világháború, majd a „*prosperity*” utáni első ijedelmek jóformán az egész vonalon véget vetettek a szabad kereskedelemnek és egyes országokban az étatizmus és a védvamos bástyák soha el nem képzelt magas-

ságot értek el. De gyerünk sorjában.

A világháború egyes országcsoportokat másokkal szemben az *autarkia*, az önellátás elvére készítették. Ezek közt a háború után sem indulhatott meg a régi kereskedelem, miután a nagy áldozatokkal felépített új iparágakat nem akarták az előbb még ellenséges államok legtöbbször kisebb regievel dolgozó régi, nagyobb telepeinek áldozatul dobni. Kezdték őket tehát az illető áruk behozatali vámjának emelésével védeni. De ez a folyamat lassan átment a volt szövetséges csoportok egyes államaira is, amelyek előbb még gazdaságilag kiegészítették egymást. A jóvátételek, az adósságok, az újjáépítések, az inflációk, az országcsönkítések, megszállások az egyes államok gazdasági vezéreit arra készítették, hogy a behozatalt és a kivitelt az illető államra nézve a legkedvezőbb viszonyra hozzák. Ebben a törekvésben azután nem egyszer a régi gazdasági diplomácia szemében a fair play-t is megsértették, mire az érdekeikben megbántott államok retorziókkal válaszoltak. Hozzájárult ehhez a „győztes” és „legyőzött” népek közti gyűlölködés és gazdasági vetélkedés, úgyhogy egymás után emelkedtek Európában a védvámok, ipari államokban erőltették a mezőgazdaságot és földművelést, őstermelés jellegével bíró országokban pedig a gyáripárt. Egy ilyen ál-

lami forszírozásnak, kedvezményezésnek pedig, mint tudjuk, leghatásosabb eszköze az, ha a külföldi *jobb* és *olcsóbb* árut védvámokkal sújtják.

Ez a szellem az államok, a bankok, a tőke fokozódó bizalmatlanságához vezetett, amit még a politika méregkeverése is fokozott. De ez még a bizalmi válság kezdete volt csak.

Dumping.

Az orosz tanácsköztársaságnak hatalmas (de megbukott) ötéves iparosítási terve, melynek célja szintén csak az autarkia, az önállósítás volt, sok nemes valutát igényelt. Ezt az oroszok a rabszolgaszerű munkáltatással éhbérekben termelt, óriás tömegben az európai piacra dobott u. n. dumpingárú (gabonaneműek, fa stb.) révén szerezték be.

Közbevetőleg jegyezzük meg, hogy itt ismét csődöt mondott a mai kultúra, és a tőke igazi arculatjában mutatkozott: éhes és vak volt. Önérzetes, igazi kultúrát megcsúfoló éhségében felfalta az *orosz koncot* és vakságában arra sem gondolt, hogy saját termelési rendjét sietteti a csődbe.

Az orosz dumpingt kiegészítette vészterhes hatásában az amerikai felszaporodott ga-

bona európai dumping betörése, és a német és olasz önellátás fokozódó sikere. A mezőgazdasági és terménykivitelekből élő országokban rövid 2-3 év alatt a legsúlyosabb *értékesítési zavarok* álltak elő és több államnál ma az a helyzet, hogy az *egész kivitel nem tesz ki annyit, mint a külföldi adósságok kamata*. Volt állam, amely megtagadta a külföldi kifizetéseket, mások pedig a látszatot megóvándó, transzfer alapokba fizették a külföldi adósságokat, mintha a hitelezők belföldiek volnának, kik pénzüket nem is vinnék ki . . .

Halmozásra megy . . .

Természetes, hogy az ilymódon sújtott államok a külföldi behozatalnak a legnehezebb akadályokat gördítik útjába, hogy kereskedelmi mérlegük ne váljon egész katasztrófálissá. Ezt ismét más államok sérelmezik és maguk is retorziókkal élnek, ami a helyzet kölcsönös és folytonos rosszabbodásához vezet. Az ipari államok elvesztették az őstermelő országokat mint fogyasztókat, egyrészt miután mindenütt pang az élet, vállalkozás, építés, másrészt, mivel ezek saját, sokkal drágábban termelő, de belföldi fizetési eszközöket elfogadó és hazai munkásokat foglalkoztató kezdetleges gyáraikat magas véd-

vámokkal megtámadhatatlanná tették. A délgetett iparágak viszont legtöbbször alaposan kihasználják a konjunktúrát, vagy kénytelenek is a kevésszámú megrendelésre az állandó nagy régiét elosztani és így a termelés, a vállalkozás, építkezés, beruházás ilyen védvamos őstermelő országokban ma alig lehet gazdaságos. Duplán pang tehát az élet ezekben az országokban és nincs ára fő kiviteli cikkeinek, míg az ipari országokban kellő értékesítés híjján, az ipari cikkek raktárra halmozódnak, áruk csökken és a munkanélküliek száma nő. A külkereskedelem az 1: 1 arányú árucserére csökevényesedik.

A gabonaneműek ára 400 év óta nem volt ily alacsony, az iparcikkek árai pedig ipari államokban 30-40-50 százalékkal estek.

A tőke hatodik érzéke.

A tőkét ma méltatlanul okolják és szidják, hogy nem jó elő földalatti rejtekéből. A mai világgazdasági élet egy feneketlen hordó, amely a Maynard Keynes által javasolt központi bank 5.000,000.000 dollárját is rövidesen elnyelné. Mi volna ez az öt milliárd dollár védett aranykötvény, hisz egy kis dollárinfláció már nagyobb összegeket mozgósít.

S hogy a baj teljes legyen, hónapok óta új háború réme kísért, amit azonban a tőke már

2-3 éve jól tud. S ha optimisztikus is volna e tekintetben valakinek felfogása, az biztos, hogy az improduktív hadi kiadások ma irreálissá teszik a legtöbb állam gazdálkodását. Nem szabad hibáztatni a nagytőkét, ha ily termelési, értékesítési, politikai és szociális válságok közepett a földalatti biztos páncélszekrényekbe búvik.

Infláció.

Hátra volna az állam, a nemzet tőkéjének, a pénznek sokak által mentőnek képzelt megmozdulása. Ez az infláció, amely azonban valójában nem más, mint *nemzeti ajándék a világkrízisnek*, felélése a tartaléknak, rövid mámor, amely után keserves ébredés következik.

A pénz forgalma a nemzet gazdasági életében a vérkeringés, az országban forgó pénznek egy személyre eső része jellemző az ország jólétére. (Ez Ausztriában pl. lényegesen nagyobb, mint nálunk.) Ily értelemben vannak erősen, sőt vészesen vérszegény országok. Ma a *hiteléletnek* fullasztó szünetelésével és a vállalkozási kedvnek megszűntével a gazdasági szervezetet még egy más kór is őrli. Képzeljünk egy szervezetben a szív mellett egy tömlőt, amely lassan-lassan elvonja a szervezet vérenek bizonyos mennyiségét és biztonságban tartja. A vérszegénységet ez nő-

véli: ez a tőke visszavonulása. Rosszvéru szervezeteket, illetve rosszvalutájú gazdasági szervezeteket azonkívül még a „*tőkemenekülés*” halálos kórja is fenyegeti. Ezt a jelenséget már régen és nagyon jól ismerik a nemzetgazdászok, de oly fellépésében, hogy az államoknak egy egész sorozata törvényekkel védekezik ellene, még sohasem ismerték. A tőke, a vagyon nagy átlagában kifejezetten nemzetközi, épúgy, mint az önző alaptermészetű ember. Ubi bene, ibi patria. Hazafiságra csak a viszonyok vagy a törvény ereje bírhatja. Mi is beláttuk már, hogy korábban kellett volna az aranyalapról letérnünk, a külföldi arany vagy nemes valutakifizetéseket beszüntetni és a Vaduz meg a Svájc irányába törtető aranypatakokat eltönni.

Az infláció valamikor lehetett gondos szabályozás mellett jóltevő vitalizőr, „Ankurbelung”, mely a gazdasági szervezet vérenek gyorsabb pezsdülését, az árak emelkedését, az export és a vásárlóképesség növekedését vonta maga után, hogy azután a rest, visszavonult tőkét is saját keringésébe vonja. Ma ez utóbbi jelenség alig következne be nálunk, miután a begombolkozott tőke jól tudja, hogy mindaddig, míg a *baj forrását* nem szüntetik meg, a gyógyulás sem következhetik be és az injekció könnyebbedése után a visszahatás, visszaesés csak annál erősebb lesz.

Uncle Sam inflációja.

Alapjában áll ez a meggondolás az Egyesült-Államokra is, ott azonban ma a szabályozóit infláció mellett hossz-ra spekulálnak a gazdasági vezérek. Bízna abban, hogy mielőtt az injekció hatása elmúlna (s ez az amerikai méretek mellett 1-2 év lehet), rendbe hozzák a világgazdaság gyökeres bajait. Rooseveltt ebben annyival is inkább bízhat, miután a *világgazdasági konferencián* az ő és MacDonald szava lesz a döntő. Az amerikai elnök azonban érzi, hogy az elemeknek nehéz parancsolni és kész a régi amerikai elvet is feladva (Amerika érdektelensége európai politikai ügyekben), az európai (értsd francia) politikai határok biztosításának nehéz kötelemét is vállalni, csak hogy a gazdag, független francia ne játssza a világgazdasági konferencián az enfant terrible szerepét.

Az amerikai *szabályzón infláció* valóban teljesen recept szerint folyt le. A tőzsde boldog: naponta a részvények milliói cseréltek gazdát, spekulálnak, táncolnak, vállalkoznak. Egy napon 20 milliárd dollárértékű részvényt vásároltak a newyorki tőzsdén (= 120 milliárd pengő)! Rooseveltt 20 milliárd pengő körüli értékben közmunkákat akar elrendelni a munkanélküliek foglalkoztatására ...

A yenki különben is okos volt és inflációjának számláját másokkal, főleg az angolokkal fizettette meg, amennyiben exportját a dollár olcsóbbodása folytán, annak terhére fejleszthette.

Kétségtelen a világgazdasági konferenciának jelentősége; sajnos, azonban a gazdasági béke a politikai békétől függ és a gazdasági konferencia sikere a leszerelés és revízió kérdéskomplexumától.

A világválság főbb okai.

Ha rövid pontokba akarnók a világgazdaság válságának főbb okait és jelenségeit (ok, okozat és jelenség fogalmai itt igen összefolyók) sorolni, ezt a következőkép tehetjük:

1. A volt háborús ellenfelek gazdasági féltékenysége (vasút- és tarifapolitika, kereskedelmi szerződések, védvámok).

2. Az önellátás kétesértékű fegyvere, amely a mindenkinek mindenki ellen való gazdasági háborúját és magas védvámokat hoz.

3. Hadisarc, jóvátétel, a győzteseknél háborús adósságok, hadikölcsönök, rokkantpénzek (Amerika) stb.

4. Improduktív fegyverkezési kiadások (kisantant, nagyantant).

5. A békeszerződések esztelenségéből, gaz-

dasági egységek erőszakos széttépéséből eredő gyógyíthatatlan sebek.

6. A mezőgazdasági termékekben, gabona-neműekben való túltermelés és nagy áresés. (Orosz és kanadai dumping, kanadai búza Ausztriában és Csehországban.)

7. A védvámokkal elkényesztetett kategóriák drága önköltsége és aránytalanul magas termelési haszna. (Drágítja és csökkenti az egyéb termelést.)

8. A kartellek uralma (a konkurrencia kiküszöbölése; kis forgalom mellett is nagy haszonra törekszenek).

9. Munkanélküliség az autarkia és export-csökkenés miatt.

10. A munkanélküliség kölcsönös és lavinaszerűen fokozódó. Ha a mezőgazdasági államok nem tudnak exportálni, akkor nemcsak náluk támadnak munkanélküliek, de az ipari államokban is, ahonnan ezek t. i. nem tudnak importálni. A munkanélküliek viszont egy réteg vásárlóerejének megtörését jelentik, ami újabb (főleg belföldi) munkanélküliséget szerez. Épígy a tisztviselői fizetés-csökkenések, elbocsájtások és nyugdíjazások.

11. A hitelélet pangása, a tőkének a trezorokba való vonulása, a vállalkozói kedv visszahanyatlása.

12. Bizalmatlanság és a szociális és politikai kataklizmáktól való félelem.

13. A jobb időkben vállalt adósságok gyilkoló súlya.

14. Pénzkrízis (az előző pontokban közöltek folytán már megtört országokban) és letérés az aranyalapról, ami, sajnos, sok helyen elkerülhetetlen.

15. Az amerikai munkanélküliségnek a gépi termelés folytán előálló nagymérvű fokozódása.

16. Amerika könnyelmű hitelpolitikája, amennyiben az utolsó tíz évben „kritika nélkül” túlbőven osztogatott úgy belföldön, mint külföldön nagytömegű hiteleket. (Roosevelt „Looking forwards, 1933”.) Pedig sokszor csak láncolás és provízióéhség, és nem a komoly szükség sürgette a kölcsönt. Nálunk is kár volt a városoknak a Speyer-kölcsönt elfogadni, pedig ez évtizedekig fogja őket terhelni.

III. Mi a technokrácia ?

Egy gazdasági és filozófiai kultúrrendszer épügy, mint az autokrácia (önkényuralom) vagy demokrácia (népuralom). Ideálja egy oly állam, amelyben a termelést a kizsákmányoló egyéni vállalkozás nem végezheti öletszerűen, illetve az összesség érdekének figyelmen kívül hagyásával, a legnagyobb haszon elérésének vágyától vezéreltetve, hanem

csak az állam műszaki és közgazdasági tanácsának gondos irányítása mellett. A mérnök tervezi és építi a gépeket, ő vezeti a nagy gyárak üzemét s ő képes csak valójában az egész állami gazdasági életnek gépezetét fel-fogni és ezért az ő kötelessége is azt irányítani. A mérnök (technikus) jött rá és bizonyította be helytállóan először, hogy a világválság egy főokát és az elkövetkezendő még nagyobb gazdasági válságnak okát a szabadjárá engedett gépi termelés és gépi kultúra okozza, illetve fogja okozni, hacsak *egész termelési rendszerünket, bér- és árrendszerünket, pénzrendszerünket, de egész társadalmi és gazdasági életünket is* (16 munkaóra hetenkint) *idejekorán át nem szervezzük.*

A gép ma (főleg Amerikában) ontja a dumpingszerű árut — és a munkanélküliséget. A gépi termelést országos és világgazdasági értelemben racionalizálni kell, különben ez a vad rendszertelenségben termelő modern Moloch elpusztít kultúrát, embert.

Ez volna a technokraták elgondolásának főiránya; a főbb részletekkel is meg fogunk ismerkedni, lehetőleg rámutatva azok fényes árnyoldalaira.

A technokrácia története.

A technokrácia atyja egy Európában nevelkedett, nagy elméleti és gyakorlati tudású

amerikai mérnök: dr. ing. Howard Scott. Német egyetemen (Charlottenburg) doktorált és a Farbenindustrie egy telepén laborált. A háború alatt kimagasló szervezési képességei folytán Kanadában egy municiógyárnak, majd a nagy Muscle Shoals nitrogénműveknek lett vezérigazgatója.

Ebből az időből származnak első gazdaságpolitikai tanulmányai, amelyeket a háború után a Columbia-egyetemen kb. tíz évig tíz munkatárssal együtt lényegesen továbbfejlesztett. Már az első években előkelő és nagynevű segítőtársak szegődtek melléje, így többek közt a tüneményes tehetségű elektrotechnikus, Charles Steinmetz („Proteus”), aki integrálszámításaiért a nagy villamosvállalatoktól mindig üres, általa bármely összegre kitölthető csekklapokat kapott.

A tudomány mint Cassandra.

A Scott körül csoportosuló tudományos munka két különös mozzanat folytán vált amerikai szenzációvá. Hoover elnök még a gazdasági élet virulásának tetőfokán (prosperity”), de rövid idővel a nagy gazdasági összeomlás előtt, egy hattagú előkelő tudós társaságnak adott megbízást az Egyesült-Államok gazdasági és szociális viszonyainak beható tanulmányozására, amely egyúttal egy

nagyvonalú nemzeti és gazdasági politika inagurálásának alapjául szolgálhatott volna. Ez a bizottság 1933 tavaszán adta közzé jelentését 15 kötetben — és ez a jelentés csak megerősítette Scott és csoportjának állításait!

Szinte kísérteties volt az a másik tény, hogy Scotték mintegy kilenc évvel korábban megjósolták a nagy és Amerikában örökké emlékezetes 1929. évi börzekrachot. Hat hónappal tévedtek csak, a bankbukások (hat-ezernél több bank likvidált) egy félévvel hamarabb következtek be, mint azt Scotték megjósolták!

Természetes, hogy több szem többet lát és a nagy nyilvánosság reflektoránál a technokrácia rendszerének nem egy túlzása derült ki, de felvonult a megbántott és megijedt nagytőke is ellenszakértőkkel, bár ezek távolról sem tudtak hasonló tudományos alapotottsággal érvelni. így felvonult 150 közigazda élén egy memorandummal a „*General-Motors*” elnöke és maga Ford is. A viták ma is folynak, de kétségtelen, hogy a technokráciával egy új gazdasági világszemlélettel gazdagodott az emberiség. Az észszerűség, a józan ész, az állam- és világgazdaságban az örök emberi cél, a társadalmi eudemonológia végre tudományos megalapozást nyert.

*Amiből a technokrácia
kiindul: az energia.*

A gazdasági élet fokmérője a termelt és a felhasznált energia, a munkaképesség, Az energiát termelik, átalakítják, szállítják és felhasználják. Az energia fajtái:

1. *Emberi és állati energia.* Forrása kémiai anyagoknak a szervezetben táplálkozás formájában való elégeése. A táplálékok vég-eredményben növényi eredetűek. (Hisz a vágómarha növényi táplálékkal él.) Ezek pedig a nap sugarai révén jutnak az energigyűjtő, felépítő asszimilációhoz.

A vadság állapotában minden egyed csak egy embererő munkaképességet jelent, amely felnőtt embernél alig egytized lóerő (HP). A primitív civilizációknál már az állati erő hasznosításával is találkozunk úgy a nomád, mint a letelepült népeknél.

2. *Szén.* Közvetlenül fűtéskor, egyébként pedig mint gáz (a szén desztillációs termékei, világítógáz, acetilén stb.) vagy gőzfejlesztő szórja áldását. Az ipari gépi kultúra, mai civilizációnk, James Watt találmányára, a gőzgépre vezethető vissza. (A szén a szénkorszakbeli erdők maradványa, létét tehát szintén a napnak köszöni.)

3. *Fehér szén.* A vizet magas tartályból, tóból csöveken lehullatva, turbinákat forgat-

hatunk, hajthatunk, ami áramfejlesztőgépeken (generátor) villamosságot termel. (A fehér szén legprimitívebb felhasználása a tutajozás, hajózás, majd az alulcsapó és végül a feiülcsapó vizikerekek, vizi-malmok. A vizet körútjában ismét csak a nap heve tartja meg.)

4. Petróleum, földgáz, nyersolaj stb. (Jórészt állati és növényi eredetű.)

5. Szél, közvetlen napsugárzás, levegő villamossága, jó szerves termőtalaj, apály, dagály stb.

Ha az emberiség történelmén végigtekintünk, látjuk, hogy a nagy civilizációk (és velük a kultúrák) ott fejlődtek ki, ahol relative maximális energiaforrások álltak rendelkezésre. Meg kell azonban rögtön állapítanunk, hogy az energiagazdagság *nem elegendő*, hanem csak *szükséges feltétel* egy kultúra kialakulásánál; a faji értékek mindenesetre fontosabbak. Sőt mondhatjuk, hogy a megfelelő faj legtöbbször módját ejtette, hogy hozzájusson az annyira szükséges energiagazdagsághoz.

Ma is ott a leglüktetőbb az élet, ahol nagy szénmedencék, vízerőművek, petróleumforrások vannak. Itt sűrű a lakosság is. (Ruhr, Saar, Pennsylvania, Mesabi, Alabama.)

Az ember.

A *technokraták* szemében az ember foglalkozása szerint, háromféle lehet:

1. gép jó hatásfokkal, egytizedrészes lóerő munkaképességgel.

2. Értelmes gépvezető vagy munkás.

3. Szellemi munkás; de mindig és mindenkép marad:

a teremtés koronája, akinek joga van testi és lelki szükségleteinek minél intenzívebb kielégítésére.

Mint munkagép, az ember jelentősége ma rendkívül lecsökkent. Az ókor csodálatos teljesítményeit (római utak, vízvezetékek stb.) jóformán teljesen emberi erővel létesítette. A gisehi piramisok építésének korában Egyiptomban kb. 5 millió lakos volt. Vegyünk ebből munkabírónak és munkavégzőnek 2 millió munkást, úgy a termelő energia alig érte el a 200.000 lóerőt. Ma egyetlen nagy turbinának nagyobb a munkaképessége: 2-300.000 lóerő!

Miután tehát az emberi munkagép ma igen alárendelt szerepet játszik (az iparban jóformán teljesen megszűnt), marad számára a gépvezető szerepe és maradhat géppótléknak ott, ahová a gép még nem tört be.

*A gép ezerféle, de eredményük egy:
munkanélküliség.*

A géptechnika azonban már itt is vitássá tette a munkás jelentőségét, amennyiben oly gépek és berendezkedések támadnak egymásután, amelyeknél az *egész produkció ön-működőleg* megy végbe. Sok olyan gyár van, amelynél szinte valóvá vált a tréfás elképzelés: az egyik oldalon besétálnak a sertések, a másikon kihullanak a virslik, szalámik, prágai sonkák. Hogy csak egy példát említsünk, — a nyers gyapjúnak bálákba csomagolt szövetté való átalakítása ma már egy folyamat (mosás, kiválasztás, kártolás, fonás, festés, szövés, vágás, göngyölés, csomagolás) minden emberi beavatkozás nélkül. Csak egy ember ül a kapcsolónál, ez szabályozza a termelés gyorsaságát, a kívánt színeket, minőséget stb. . . .

Amerikában különösen szeretik az ilyen termékeket precizitásuk miatt, és így jellemzik és kínálják őket: „Kéztől nem érintve” magyarul: „áru, amelyhez munkás keze nem ért”.

Egy kézműipar sem biztos ma már abban a világban, hol nem az ember vásárol, holnem a pénz („the cheapest, money can buy”) amit pénzen venni lehet, azt így fejezi ki elárulva lelki konstitúcióját: „amit a pénz

vehet”). A *General Houses Comp*, már gépi-erővel alkotja a házak tömegét, miközben kőművesre, téglahordóra, szobafestőre stb. nincs már szükség.

A Cunard Line áttért az önműködőleg adagolt nyersolajmolorra (hova lesznek a hajófütek?) és a villanykörte-gyártás 10.000-szer nagyobb teljesítménnyel dolgozik, mint pár év előtt!

Egy pár gépcsoda.

Egy minneapolis-i múmalom naponta és rnunkásonkint képes 6000 tonna kitűnő minőségű lisztet előállítani, egy téglagyár szintén rnunkásonkint és naponta 400.000 téglát.

New-Yersey-ban elkészült egy selyemgyár, amely éjjel-nappali üzemben dolgozik munkások nélkül. Minden automatikusan megy. Ha más színre akarnak áttérni, csak egy gombnyomás szükséges és máris átkapcsolnak a photoelektromos cellák által vezetett thyatronok.

Elképesztő a modern papírgyártás. Egy nagy fafőző ma egyszerre egy 20 négyzetkilométer területű erdő fáját emészti el és főzi meg ... A gépet feldolgozó gép szájából az 5 m széles kész papiros 18 km óránkénti sebességgel szalad ki! De kell is a papiros, hisz a fogyasztás a 90-es években 5

millió tonna volt, a háború előtt 10 millió és ma talán 15 millió!

Dr. Salier híres német felépítményes írja, hogy a Szovjet-vasutak szerkesztettek egy gépet, amely az összes, a vasúti felépítmény-nél előforduló javítási munkát elvégzi. Négy km sebességgel halad a pályán, miközben a talpfákat kicseréli, a kavicságyat tisztítja, aláver, átszögez stb. Valóságos ördög szekere. Ha ez a gép tényleg beválna és olcsón dolgozna, mi lenne pl. a magyar 15-20.000 pályamunkással? Fűtisztító, kavicságy rostáló gépvonatok úgyis bőven vannak ma már használatban ipari országokban, ahol magas munkabérek vannak. Nálunk még a kis talpfaaláverőgépek sem rentábilisak, miután igen alacsonyak a munkabérek.

Ma már jóformán az a helyzet, hogy minél nagyobb egy üzem, aránylag annál kevesebb munkást foglalkoztat. Ha lefényképez-nők a Milwaukee-i híres A. O. Smith Corporation nagy csarnokát, azt hihetnők, hogy az üzem áll: legfeljebb 1-2 ember ögyeleg benne, pedig ugyanekkor a napi teljesítmény 7200 autóalváz és keret! A munkaszalag viszi önműködőleg tovább a készülő terméket egyik géptől a másikig.

Folytathatnók az örvendetes — vagy szomorú — listát tetszés szerint, csak még meg-
említjük a Pollák-Virág-féle gyorstávíró,

mely ezt a könyvet 5-6 perc alatt képes egy kábelén továbbítani. Ez az óriásteljesítményű távíró még ma sem használható, négy évtizeddel felfedezése után, miután ily teljesítményre ma még nincsen szükség.

De mit szólunk a *távolbaszedőgépről*? Tudjuk, hogy a nagy világlapok 2-3 helyen jelennek meg. Nos, egy londoni újság szedőgépénél ül a szedő és a felületes szemlélő szerint gépen ír. Pedig az ő írógépének billentyűi nyomán Londonban és Parisban (ahol a lap kontinentális kiadása jelenik meg) egy időben táncolnak a szedőgép ólomkatonái . . .

A kritika.

A technokraták által behatóan tanulmányozott nagy üzemek és iparok az előrehaladó gépiesítés folytán, kétségtelenül növelik a munkanélküliséget. Mégis nem olyan szomorú talán a kép, mint amilyenek első tekintetre látszik.

Említettünk előbb egy nagyteljesítményű műmalmot és téglagyárat. Megállapították, hogy az Egyesült-Államok szükségletét e téren hét modern téglagyár összesen 100 emberrel és a minneapolis-i műmalom 17 emberrel elégíthetné ki.

És mégis 1929-ben az Egyesült-Államokban 2730 téglagyár működött közel 40.000

emberrel és a malomipar is foglalkoztatott 27.000 embert.

A nagyteljesítményű gépek nem vehetik át az egész termelést, miután a gyártmány árának jelentékeny tényezője a nyersanyag és a kész gyártmány szállítási költsége. A gyárhely nagysága, a nyersanyagok tömege, a piacok helyi alakulása, a keresletnek tághatárok közti ingadozása mind kizárják az egy-két helyen történő koncentrált termelést. A nagyteljesítményű gépek, gyárok rendszeren csak kismértékben vannak kihasználva, és tulajdonképp árszabályozók, amennyiben nagy kereslet idején megakadályozzák a munkabérek felszökkenését. A Smith-gyár is csak ritkán gyártott napi 3-4000 karosszériavázat, de ha az autógyártás runnje úgy kívánta, hát ki bírta gyártani a napi 6-7000 darabot is. A nagyüzemek csak az ú. n. életteljesítmények („Spitzenleistung“) esetében hatékonyak, de ekkor nem riválisai a munkásnak, így a gyárosok pártja.

Hozzáteszik még, hogy egyes üzemek, szériagyártások viszont új munkaalakat teremtenek és különben is a „gyár körüli” munkások az ily gyáraknál sokszor éppen nagyobb számmal vannak. Ezek azok a munkások, akiket a gyár üzemszakértője vagy vezetője mindig akar és nem igen tud „kioracionalizálni”.

De a technokraták . . .

Mindezeket jól tudják a technokraták is, de ők látják a fejlődés útját és tanulnak a múltból. Kétségtelen, hogy a mai nagy munkanélküliség még Amerikában sem a géptől származik, de számottevő szerepe le nem tagadható, iizt nem is állították a technokraták, hogy a munkások túlnyomórésze marad kenyér nélkül, de nem elég-e, ha a munkások 20-30 százaléka is most vagy pár év multán, tényleg állandóan kenyér nélkül marad?

Hiába, vannak le nem tagadható tények. Ezer hold szántása 1924 előtt 500 embert foglalkoztatott (ezer ökörrrel), ma 10 traktort. 1925 előtt egy talpfa aláveréséhez négy ember kellett, ma ugyanannyi idő alatt egy ember végzi ezt a munkát. Felületi vasércfejtésnél ma Amerikában 1928 óta egy kanalas kotró végzi 500 ember munkáját. Oldalakon át lehetne a listát folytatni. Itt nincsenek „gyárkörüli emberek”.

De még a lisztgyártásnál, örlésnél is az a tény, hogy 40 év alatt 7000-el kevesbedett a munkások száma, pedig a termelés növekedett. 1900-ban egy tonna acél termeléséhez 70 munkásóra kellett, 1929-ben csak 13! A réztermelés 1916-ban 800.000 embert foglalkoztatott, 1929-ben ugyanolyan mérvű volt

a termelés, de elvégzéséhez már csak 600.000 ember kellett. Stb. stb.

Azt gondolhatná az ember, hogy egy erősen fejlődő ipar talán mindig több és több munkást foglalkoztat. *Nem!* Egyideig ugyan együtt növekszik a termelés és az alkalmazottak száma, de az utóbbi hamar eléri a maximumot, és gyorsan fogy vagy stagnál, míg a termelés erősen nő. Kirívó példa az autóipar. 1929-ben kb. 4 millióval több autó készült az Egyesült-Államokban, mint 10 évvel ezelőtt, mégis 20.000 emberrel kevesebb talált alkalmazást ebben az iparban.

A munkanélküliek állandósuló kasztja.

A technokratákat az jellemzi, hogy mindent végig gondolnak . . . Föltették maguknak a kérdést, hogy mi lesz a munkanélküliekkel, van-e remény újra való elhelyezkedésükre? Szomorú megállapításuk az, hogy nincs remény arra, hogy ezek a milliók munkához jussanak, hacsak az állam hatalmas közmunkákkal nem foglalkoztatja őket. De ezt csak csökkent bérrel bírja a közösség, amely lassan úgy fog rájuk nézni, mint egy új kaszt-ra, a társadalom eltartottjaira, rákfenéjére, rabszolgáira. Amely munkaterületen a gép megvetette lábát, ott már az elbocsájtott mun-

kás alig remélhet visszafogadásra, az új munkaalkalmak pedig normális időkben, különösen egy „prosperity”-t követő évtizedben igen valószínűtlenek.

A munkanélküliek tábora csak szaporodhat; a gazdasági krízis enyhülésével átmenetileg csökkenhet ugyan a munkanélküliség, de meg nem szűnhet. Ehhez csak különös események, háborúk, társadalmi forradalmak, nagy felfedezések vagy inflációk segíthetik a társadalmat, *de szintén csak átmenetileg!*

Sötét színek.

A feltartóztathatlanul előre haladó gépiesítés folyományaképp szükségszerűen előáll munkanélküliséget nem szabad csak 1-2 évtizedre terjedőleg nézni. Már 1914-ben elég erős volt az amerikai munkanélküliség (5,000.000), de a megindult háború azután ép elég munkát adott. Utána a győzelem mámorában pár évig bírta magát egy hamis és erőltetett jólét, amelyet egy merész hitelpolitika, termelési és alapítási láz jellemezett. Átmenetileg segíthet most is 1-2 infláció vagy a „bizalom erősödése”, de az Egyesült-Államoknak lassan-lassan bele kell nyugodniuk, hogy van 10-20 millió oly kenyérkereső férfi, akik semmiképp nem tudnak elhelyezkedni, hacsak a gépek háromnegyedré-

szét össze nem rombolják. Ezt a tömeget próbálják majd közpénzekkel munkáltatni, de ha majd kitűnik, hogy *a mai híres nagytőkék jó-része csak könyvtőke*, akkor hamar meg fogják sokalni az állami támogatást. Telepítés-re fognak gondolni, de ez sem lesz könnyű és olcsó feladat. Közben számuk csak nőni fog, a tömegek vásárlóereje csökkenni, mindig újabb és újabb gazdasági krízisek csapnak át a földtekén és lassan-lassan elháríthatatlan lesz az összeomlás, egy gazdasági és kulturális vízözön, amelyből *talán* egy jobb jövő hajnala és okos szociális igazsága derenghet.

A megváltó felismerés.

Nem volna tehát menekvés a végzet hatalma elől? De igen. A technokraták megmutatják az utat, csak merni és akarni kell tudni... De ez fölötte nehéz, nehezebb, mint tudni vagy megismerni. A történelem pedig megmutatta, hogy az emberiség inkább saját kárára tanul, semhogy fontos dolgokban saját sorsának legyen irányítója.

De nézzük, mi a technokraták megváltó felismerése. A gép földönfutóvá teszi az embert, de egyúttal a végletekig kiszolgálja. Tegyük tehát igazságot. Legyen a gép a közszolgája és *ne zárjon ki senkit* sem áldásos

tevékenységéből. *Váljék az átok áldássá.* De hogyan?

Hasonló kérdés felmerült már a földdel, a nagybirtokkal kapcsolatban. A földbirtok-reform többé-kevésbé (inkább az utóbbi) megoldotta már sok államban ezt a problémát, és pedig a részleges szocializálás alapján.

Ki kellene tehát talán sajátítani, szocializálni a gépeket, gyárat, a termelést? A technokrácia csak azt mondja, hogy a gép lett úrrá kell lennünk, ezt pedig csak úgy tudja az emberiség, illetve az ő Univerzumuk, a tökéletes önellátásra képesített Egvesült-Államok megtenni, ha úrrá lesz a gazdasági rendszeren is.

Egy merész, de végül is logikus gondolat.

A technokraták gondolatmenetével egybehangzóan kérdezhetjük fenti példánkkal kapcsolatban: miért kénytelen az Egyesült-Államokban 70.000 ember keményen dolgozni a malmokban és téglagyárakban, ha ugyanazt a termelést elérheti 117 ember is. A bevétel kb. ugyanannyi lesz mint ma; ebből ma el tud látni a két ipar 70.000 embert, — tegye ezt meg akkor is, ha csak 117 ember termel a csodagépeken! De ne csak ezt a

70.000 embert lássa el, hanem még a munkanélküliek egy kis részét is . . .

Ezt a nyers gondolatot természetesen hamarosan meg kell csiszolni és akkor a gyakorlat részére már hasznavehetőbb lesz. Ne 3-4 telepre koncentráljuk a termelést, hanem maradjon az 10-20 helyre elosztva, hisz hallottuk fenntebb az érveket, amelyek a túlságos koncentráció ellen szólnak. Legyen tehát a modernebb gépek (ha nem is rekordgépek) mellett, a nagyobb décentralizáció miatt, a szükséges munkások száma pl. még mindig 20.000, akkor ezeket engedjük hetenkint csak két napig dolgozni és így e két iparnál fordákban 60.000 ember talál foglalkozást. De azért a két napért fizessék a munkásokat úgy meg, mintha egész héten át dolgoznának (hisz a gyárak összevétele nagyobb regie mellett — de fakto — ma is lehetővé teszik 70.000 ember foglalkoztatását!)

Scotték a 16 órás munkahetet természetesen a legalaposabb évekig tartó nemzetgazdasági tanulmányok alapján vezették le. *A technokraták tehát tulajdonképpen a nagygépek és üzemek ép azon termelőképességét kívánják racionalizálni, amely a munkanélküliséget okozta.*

Hogy a mai gazdasági rendszer valahol és valahogy hamis alapokon nyugszik, az igen

plauzibilissé válik akkor, ha meggondoljuk, hogy az Egyesült-Államok jóformán semmi-
ben sem szorulnak külföldi behozatalra, és
habár népességük a világ népességének kb. 6
százalékát teszi ki, de birtokolják, illetve
szolgáltatják az egész világ energiatermelé-
sének (szén, olaj, vizierő stb.) *felét* — és
mégis kénytelenek a munkanélküliségnek
nyomorbélyegét viselni. A raktárak és tár-
házak telvék árukkal, a termények egy ré-
szét meg kell semmisíteni és mégis éhínség
fenyeget.

Az árrendszer csődje.

Nyilván baj van a kereslet és kínálat ed-
digi vastörvényével. Szembeszökő az igazta-
lansága a világ mai gazdasági berendezett-
ségének akkor, ha 10 éven belül a (1922-
1932) termékek és termények világpiaci ára
60-96 százalékkal változik meg. A nyers-
gumi mázsánkénti ára 1300 pengőről
közben leesett 45 pengőre! A benzin hektója
34 pengőről 4 pengőre (világpiaci árak). A
búza mázsája 48 pengőről 8 pengőre, a kő-
szén tonnája 87 pengőről 17 pengőre stb.
Pedig ezekben az árukban a kötött energia
állandóan ugyanaz. 350 gramm közepes ka-
lóriájú kőszén (egy maréknyi) mindig ugyan-
azt a munkateljesítményt szolgáltatja, amit

egy erős ember egy nap alatt végezni képes, azaz 350.000 gramm kalóriát.

Az *árrendszer* a technokraták szerint *elavult*, az megfeleltethet, mikor az Egyesült-Államok energiaértéke negyedfél millió lóerő volt, de egyáltalán nem felelhet meg ma, amikor a termelt és felhasznált energia ugyanott egy milliárd lóerő. („Egy milliárd lóerő darabokra töri az árrendszert”. Ark-right.)

Az ár a pénzben kifejezett csereérték, amely a termelés mérvéhez képest a legpénze-
sebb vevő és a legmegszorultabb eladó kö-
zött alakul ki. Ez a rendszer azonban igaz-
ságtalan és nem a munkának, az érdemnek
kedvez, hanem a szerencsének és a kereske-
dői *spekulációnak*, amely nem pozitív érték,
hanem az *élősdí élelmességét* juttatja győze-
lemhez.

A termelést, a tényleges szükségletekhez képest (ezt kiszámítani a technokrata mér-
nökök dolga lesz), az egész gazdasági szer-
vezet részére kell egységesíteni és megszabni,
és *a cél a jövőben ne a minél nagyobb profit
elvé* legyen, hanem váltsa fel komoly össz-
munka a primitív és alapjában társadalom-
felforgató liberális szabad versenyt.

A technika Új Jeruzsálemje.

Ha a mérnökök és nemzetgazdászok (technokraták) komoly tanácsa lesz a gazdasági termelés és élet legfőbb vezetője és őre, akkor nem a kartelleknek fognak a gyárak dolgozni elsősorban, hanem a közületnek. Gyerekjáték lesz azután ezeknek a diktátoroknak úgy irányítani a gazdasági szervezet összműködését, hogy abban *minden ember* megtalálja elhelyezkedését. A gépi civilizáció még tovább lesz fejlesztve és jóformán minden nehezebb munkát a gépek fognak végezni, és minden automatikus lesz. Kétszer sem mondjuk, a Gólem is életre fog kelni ebben a világban és fog komázni „Televox” és Telelux” urakkal. Modern robotosok (az „egyszerűbb” gépek gépies kiszolgálói, az adagolók) nem lesznek és miután a gépek nagy *tömegben* ontanak mindent és a föld is bőkezű a kincseivel, az egyszerű munkás is megszerezhet magának minden kényelmet. A gépek ma már annyira képesek tehermentesíteni az embert, hogy számítások szerint az autarkias Amerikában, *kellő összműködés* esetén, elég volna heti 16 órát dolgozni. A munkás többi ideje és a 45 évnél idősebb, valamint 25 évnél fiatalabb férfiak teljes ideje pedig *szabad* maradna — nem semmittevésre, hanem komoly szellemi kultúrmun-

kára, kinek-kinek saját hajlama és tetszése szerint. Csak természetes, hogy ily viszonyok között tíz év kultúrája az utóbbi 100 év elhibázott kultúráját fogja helyreigazítani.

Az egyén elhelyezkedését úgy képzelik a technokraták, hogy a kereső férfi annyi *energia-jegyet* kapna, amennyi végzett munkája mennyiségének és minőségének megfelel. A legegyszerűbb munkáért is annyit lehetne azonban 20 év alatt (16.640 munkaóra, mai 5 munkaév) keresni, hogy azon családja is úri módon élhet. Negyvenöt éves kora után állami nyugdíj járna.

Akarod, nem akarod, kell!

Álomnak tűnik ez, de országos hírű közgazdászok, tudósok kivihetőnek tartják ez elgondolást, ha csak komolyan akarná a nép, a köz, az állam. Természetesen komoly ellenzői is vannak ezen elgondolásoknak, akik ezeket az utópiák birodalmába utasítják. Látjuk tehát, hogy a nép, a köz, az állam nem akarja még egyelőre komolyan valóra váltani e terveket...

Ám az elméleti technokraták azt állítják, hogy az evolúció, a fejlődés, a munkanélküliek állandósuló kasztja, főleg pedig az árrendszer, a pénz és a bankok előbb-utóbb (10-20-40 év) bekövetkező szükségyszerű összeroppanása fel fogja nyitni a következő

generáció szemeit. Olcsó pénz (infláció), háborúk, békék, leszerelések, összefogások a terminust kitolhatják ugyan, de elejét nem vehetik a végső kifejlésnek.

Az Egyesült-Államok belföldi hitelállása ma már egészen aggasztó. Az állam ipari adóssága 218 milliárd dollár. Pengőben kb. 1.3 billió! Ez összegnek csak kamata a nemzeti jövedelemnek felét emészti meg. Amerikai szerzők szerint ennek a tőkének törlesztésére nem lehet már számítani.

Egészen hihetetlen esetekről hallunk, így pl. egy vasút 120 évre kapott beruházásokra hitelt, de egy pár évtizedig csak a kamatokat kell fizetnie. A talpfák, sínek, mozdonyok már rég az enyészeté lesznek, amikor meg kell kezdeni a hatalmas terhek lerovását. Lehet, hogy akkorra a gépi és légi forgalom ez illető vasutat már meg is buktatta. Amerikában a fékevesztett verseny elsőrangú és csak pár éve szolgálatban állt és még amortizálatlan és kifizetetlen berendezéseket dobott az ócskavasba, hogy „teljesítőképesebb” berendezésekkel szállhassanak szembe a konkurensokkal. (Fordnak a T-modellről az A-modellra való áttérés kb. 600,000.000 pengőbe került!) Természetesen ez a berendezkedés teljesen hitelbe lett vásárolva, de ennek a gépiesítettebb üzemnek azután nemcsak a maga költségét kellene behoznia, de

még az előbbi üzem költségét is. Volt eset, mikor ez a dolog kétszer is megismétlődött vagy úgy változott, hogy a gyár kénytelen volt egy más cikk gyártására átmenni, — szintén hitelbe kapott gépekkel, amelyek örökölték a vállalat régi terheit. Természetes azután, hogy a termékár, a modern gépek dacára, nem lehetett alacsony a nagy regie miatt. Az ár sok tényezőtől adódik össze; Amerika minden igyekezete igazán csak egy összetevőjét szorította szinte természetellenesen mélyre: a gépi előállítás árát.

A nagy gépek azonban csak akkor dolgoznak gazdaságosan, ha ki vannak használva. A legkisebb gazdasági válságot, a vásárlóerő gyöngülését és a konkurenciát azonnal megérik, ... és akkor a régi hitelek kamat- és tőkeszolgálatára újabb hiteleket kell keresni... Egy milliárd vad lovat (ennyit tesz ki az Egyesült-Államok energiatermelése) nem könnyű megfékezni, ide *gazdasági közlekedési rendőrség* kell: Technokrácia.

De a jólmenő üzemek jövőbeni helyzete sem világos. Éveken át magas haszonnal (10-100 százalékkal) dolgoztak, azt elkönnyvelték és kiadták más vállalatoknak vagy maguk fektették be. De ennek az összegnek kamatoznia kell s a kamatos-kamatokat ismét csak befektették. A hatalmas tőkék tömegei álltak így elő, amelyek azonban csak könyv-

tőkék, mert a gazdasági élet legkisebb szele kiolthatja életüket. Ami ugyanis belátható időn belül nem hozza meg kamatját, az nem való. De a könyvtőkéből épült gyárakra adósságok is vannak bekebelezve és a munkások és alkalmazottak millióinak sorsa van velük összekötve . . .

A tőke, a vagyon, sőt a pénz is a technokraták szemében *adósság birtokát* jelenti, az egész közgazdasági világ egy agyaglábakon álló óriás, mely egy nap össze fog roppanni. Szerintük a kapitalizmus és a *bankárvilág* épügy idejétmúlt dolgok, mint a marxizmus vagy kommunizmus, s csak az a baj, hogy ezt nem akarja a világ belátni. A világ csak akkor lesz boldog, ha nemcsak az aranyalaptól, de magától a pénztől is elfordulunk és az energia egységét, az *ergont* ültetjük az anyagi világ ítélő trónusára. Akkor majd a lélek is visszatalál a szellem és szabadság birodalmába.

A következőkben még táblázatosan összeállítottuk a mai rend mellett feltalálható *kirívóbb árnyoldalakat* és az elképzelt technokrata-rendszer *várható előnyeit*. Természetes, hogy a táblázat minden rubrikája kötetnyi tudományos taglalásra és sokszor éles tudományos vitára nyújt alkalmat; a mi szerepünk inkább a gondolkodó és beszámoló krónikás szerepe volt.

Ma

Holnap (technokrácia)

1. A termelés tervszerűtlen. Főleg a tőke haszonéhsége és a vak konkurrencia fűti.	2. A termelés nemzetgazdaságilag tervszerű és a köz érdekében racionalizált.
2. Természeti kincsek pazarlása.	2. Tervszerű kihasználás.
3. A fokozódó gépiesítés szaporítja a munk nélkülieket és csökkenti a béreket és épígy a vásárlóerőt is.	3. A gépek teljesítőképességének növekedésével csökken a munkaidő, de nőnek az államilag szabályozott munkabérek. Munka nélküli nincs.
4. Pénz a csak viszonylagosan állandó aranyalapon. A bizalom relatív.	4. Energia-jegyek.*) Az energia állandó.
5. Ár — függ a kereslettől, kínálattól, pénztől, termeléstől, kartellektől, vállalkozói és kereskedői furfangoktól.	5. Az ár energiaérték és államilag szabályozott helyzetérték. Csak luxus-cikkek függenek a kereslet-kínálattól.
6. Hitelélet. A nemzetközi nagytőke világhuralma. A tőkészegegnység és következményei (munka nélküliség, alacsony bérek, nyomor, korruptió stb.).	6. Az állam hitelez — önmagának. Ő mindenben a főrésztvevő. Egységes hitelpolitika csupán a köz érdekének figyelembevételével.

*) Lásd Schelling Zoltánnak „az energiatanra épített közgazdaság” című érdekes tanulmányát, (Magyar Mérn. és Ép Egl. Közl. 1933. ápr. 16.)

Ma	Holnap (technokrácia)
<p>A tőkebőség és következményei (könnyelmű hitelezések, alapítási láz, pazarlás, tőkehalmozódás, korrupció, stb.). Tőkevisszavonulás. Tökemenekülés.</p>	
<p>7. Politika. Az intézkedők szakértelmének hiánya. (Sokszor még klikkek, érdekeltségek, kijárások).</p>	<p>7. Szakemberek (közgazdászok és mérnökök) a köz által ellenőrizhető módon objektív szabályok, nemzetgazdasági és természettudományi alapelvek szerint kormányoznak.</p>
<p>8. Alakoskodás, nem egyenes utak a kenyér megszerzése és megtartása céljából; sokszor korrupció.</p>	<p>8. Önérzet, emberi méltóság tudata. (Mindenkori köztisztviselő).</p>
<p>9. A megélhetés gondja az életkedvet és családi életet megrontja, Röghözkötöttség.</p>	<p>9. Az élet harmonikus, a szellem magasabb célokra szabad.</p>
<p>20. Üzleties és egyoldalú sportélet. A tömeg csak másodkézből (nézi a versenyzőket) vagy harmadkézből (olvas róluk) „sportol”.</p>	<p>20. Harmonikus és állandó fejlesztése testnek, léleknek.</p>
<p>22. A gondoktól és re-</p>	<p>21. Magasabb igények</p>

Ma	Holnap (technokrácia)
<p>ménytélenségtől vagy veleszületett áluriaságtól kisigényű, röghözkötött lélek szórakozása is léha és alacsonyrendű.</p>	<p>lépnek fel és találnak kielégítést.</p>
<p>22. Szabadideje a munkánélkülinek sincs (azt a keserű gond tölti ki).</p>	<p>22. Heti 3—4 napon át napi 2—4 óra munkaidő folytán sok szabad idő marad kultúrcélokra. (45 éven túl nyugdíj.)</p>
<p>23. Osztályok harca a legkülönbözőbb kombinációkban.</p>	<p>23. Csak a közületért dolgozik mindenki. A megkülönböztető momentumok (egyéni érték és magántulajdon) nem érintik a magas létminimumot.</p>
<p>24. Anyagias és pesszista világnézet.</p>	<p>14. Optimista világnézet. Sub specie aeternitatis.</p>

Ezek persze főleg az Egy.-Államokra vonatkoznak, — a mai népsűrűség mellett. Európában bizonyos gazdasági egységeknek kellene kialakulniuk s itt a természeti kincsekben és gyárakabn szegényebb országokban többet is kellene dolgozni ...

Zárszó.

Az emberiség útját mindig a nagy álmódók tárták fel. S ha évszázadok is kellettek sokszor az álmok valóraválásához, az csak egyéni jelentőségüket emeli. A technokraták ma *tudományos álomlátók*, egy új fogalom, amelyet csak az új kor és az új világ termelhetett ki. De csodálatos, mennyire alkalmas e kor a technokrácia álmainak megvalósítására. A parlamentarizmus csődjéről hallunk sűrűn; a technokraták egy tudományos — gazdasági és „államüzemi” szaktanácsot kívánnak. Ma Olaszországban a *fascio* a főcél, Németországban egy központi eszme, a *nép* körül csoportosul minden megmozdulás és nálunk is állandóan hangoztatja Gömbös Gyula miniszterelnök, hogy csak egy bír öncélúsággal: *a nemzet*.

A technokraták valójában ugyanebből indulnak ki, de levonják ennek az elvnek legutolsó gyakorlati konzekvenciáit is. Hogy bírhatna pl. a nép öncélúsággal, ha ott a kartelleknek van privilegizált, bár burkolt, vám-

épolly kincse a közületnek, mint a föld, levegő vagy napfény. Szabályozni kell tehát a

természeti kincsek kiaknázását és hozzáférhetővé tenni mindenki számára. A magántulajdon szent a technokraták előtt, de a magántulajdonnak sohasem szabad a közületre sérelmessé válni vagy dagadni. Megélhetésre, kultúrára, sok szabad időre *mindenkinek* egyformán van joga, de mindenkit *egyénisége* leghabzóabb kifejlesztéséhez és érvényesítéséhez kell segíteni és való értékéhez és jelentőségéhez mérten kell jutalmazni.

A technika „Új Jeruzsálemje” több részletében nem is új. Ha végiglapozzuk az utópista irodalmat, nem egy ismerős vonásra akadunk. A dolog magyarázata az, hogy az emberi lélek intenciója *Platon* („Politeia”), *Monis Tamás* („Utópia”), *Samuel Butler* („Erewhon”), *Joh. Valentin Andräe* („Reipublicae Christianopolis Descriptio”*), *Bellamy* („Looking Backwards”), *Butler, Forster, Michaelis, Fourier, Bolyai* stb. szellemeiben az örök emberi felé törekedve, sokszor megsejtette a helyes utat. Téves volna azt hinni, hogy a technokraták most már megírták a *világboldogság receptjét*, a fontos az, hogy a tudomány kezd az utópiával, vagy jobban mondva a emberi nem földi végcéljával komolyan, előítélet nélkül és érdekmentesen foglalkozni.

*) Ezt a jóformán ismeretlen és érdekes utópiát egy későbbi kötetben talán ismertetni is fogjuk.

Foglalkoztunk a kötetben a gépi és a lelki kultúrával. *Spengler* ismeretes jelszava, mely szerint a gép a Nyugat kultúrájának sírásója, csak arra volt jó, hogy a problémával alaposabb emberek bővebben foglalkozzanak. *Dr. F. Zimmermann* szerint a technika sem nem jó, sem nem rossz; kultúrértéke abban van, amivé az ember teszi. „A technika a természettől a kultúrához vezet; a technikus valóra váltja azt, amit a természet lehetőségekben nyújt.” (Prof. Tillich.) A „géprombolók” jegyezzék meg, hogy hibák, bajok ellen nem a „retournons à la nature” jelszót kell kiadni, hanem *céltudatosan* kell előrehaladni.

Igaz, a gép lassan a rövidített munkahétre (short time) vezet és Németországban erre már törvénycikk is jelent meg. Mégis, míg a technokraták tudományos utópiája megvalósul is, lehet segíteni a helyzeten *) és fog-nak is segíteni. Áll ez különösen Európára vonatkozólag. A gépet pedig továbbra is mint *felszabadítót* kell fejleszteni, mely a munkást ne munkanélküliséggel verje, hanem szabad idővel ajándékozza meg. Itt azután idéznem kell Kovrig Béla szép szavait (Magyar Szemle 1932 szept): „De ahhoz, hogy a szabad idő valóban a lélek és a szellem kiterel-bélyesedésének órája legyen, nem elég sport-

*) L. Dr. Szepesy M. érdekes tervezetét (telepítés) is: „A gazdasági világválság oka és megoldása.”

csapatok, mozielőadások, kirándulások szervezése, a lelket és a szellemet is pallérozni kell. Tömeges eljárásokkal ezt a feladatot egy intézmény sem láthatja el. Ide ki kell építeni a *kultúrsejteket* és ezeket kell a bolsevik sejtekkel szembeállítani. Ha minden, lelki távlatok megnyitására alkalmas gondolkodó ember, csak két munkásbarátra tesz szert, akiknek szellemét — feltétlenül minden minden felekezeti, osztály- vagy pártpolitikai érdektől és elfoglaltságtól — lelkét heti beszélgetések, séták során pallérozni hajlandó, több történt a kultúra érdekében, mint tíz „kultúrpalota” megépítésével.”

Az amerikai sivár sport- és tánckultúra (1. ezekre vonatkozólag Stuart Chase alapos művét: „Men and Machines”) nem ideálunk, s ahogyan a gép vezetett hozzá, úgy el fog egyszer vezetni az igazi kultúrához is, ahol szintén lesz sport és tánc, de ahol ezeken túlmenőleg a tömegnek magasabb lelki horizontja és szellemi igényei is lesznek. Mert *a technikának* — mint azt Prof. Heidebroeck, a német mérnökök 1927. évi nagygyűlésén (V. D. I.) kifejtette —, igenis *az a feladata, hogy az emberiséget megszabadítsa röghözöttségéből és a szellemet az anyag feletti győzelemhez segítse.*

Tartalomjegyzék.

	Oldal
Bevezetés	3
I. Az emberi kultúra és civilizáció válsága.	
1. Hasznossági elv és kultúra. 2. A kelet kultúrájáról. 3. A Nyugat kultúrájáról. 4. A „Boché” kultúrátlan civilizációja. 5. A sötét folt. 6. A kultúra célja és a technokrácia. 7. A ma kórképe. 8. A pénz igazol. 9. A pénz irányít. If ¹ . Anyagias világnézet. 11. Üzletszerű sport. 12. Nemcsak Spengler peszsimista	4
II. A gazdasági világválság. 1. A munkanélküliek. 2. Védővámok. 3. Dumping. 4. Halmozásra megy. 5. A tőke hatodik érzéke. 7. Uncle Sam inflációja. 8. A világválság főbb okai	20
III. Mi a technokrácia? 1. A technokrácia története. 2. A tudomány mint Cassandra. 3. Az energia. 4. Az ember. 5. A gép ezerféle, de eredményük: munkanélküliség. 6. Egy pár gépcsoda. 7. A kritika. 8. De a technokraták ... 9. A munkanélküliek állandósuló kasztja. 10. Sötét színek. II. A megváltó felismerés. 12. Egy merész, de végül is logikus gondolat. 13. Az árrendszer csődje. 14. A technika „Új Jeruzsálemje”. 15. Akarod, nem akarod, kell!	32
Zárszó	60